

RECENZJE

Stanisław M. Przyjemski

Recenzja książki Jarosława Sozańskiego, Prawa człowieka w systemach prawnych Wspólnot i Unii Europejskiej, Polskie Wydawnictwo Prawnicze IURIS, Warszawa–Poznań 2005, s. 371

Na rynku księgarskim, w serii Unia Europejska, ukazało się, już jako II wydanie, niezwykle aktualne dzieło pod wskazanym wyżej tytułem. Ochrona praw człowieka w systemie prawnym Wspólnot Europejskich oraz Unii Europejskiej jest zagadnieniem skomplikowanym tak w sferze normatywnej, jak i teoretycznej. Zapewne dlatego tak niewielu autorów zajmuje się tym problemem. Jak wskazuje się we wprowadzeniu do prezentowanego dzieła, na płaszczyźnie rozważań co do praw człowieka na naszym europejskim obszarze rodzi się wiele wątpliwości. Wynikają one z trudności do udzielania jednoznacznej odpowiedzi, czy są podstawy, by o obecnym systemie regulacji WE/UE mówić jako o „prawie wspólnotowym”, czy jako o „prawie unijnym”? Czy i jak można do tej regulacji zastosować przepisy Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka? Jaka jest różnica między prawami zasadniczymi a prawami podstawowymi? Jak wśród tych pojęć umiejscawiać prawa podmiotowe, prawa jednostek i prawa indywidualne? Wymaga też rozwiązania problem właściwego rozumienia praw i wolności fundamentalnych.

Ani system prawny, ani doktryna nie dostarcza jednoznacznych odpowiedzi na wskazane wyżej pytania, które będą wymagały tym głębszej analizy problemu, kiedy traktat ustanawiający Konstytucję Europejską stanie przed wyborem kontynuacji obecnych, czy też potrzeby ustanowienia nowych rozwiązań prawnych.

Autor prezentowanego dzieła podjął próbę zmierzenia się z tym problemem. Będąc wykładowcą akademickim na Wydziale Prawa Wyższej Szkoły Handlu i Prawa w Warszawie oraz na Wydziale Administracji, Prawa i Nowoczesnej Dyplomacji Prywatnej Wyższej Szkoły Bussinesu i Administracji w Warszawie, od długiego już czasu specjalizuje się w prawie międzynarodowym, prawach człowieka, traktatach i prawie wspólnotowym. Spod jego ręki wyszło już wiele publikacji ze wskazanych dziedzin. Do bardziej znanych spośród nich, które ukazały się w formie książkowej, należą: „Zagadnienie ochrony praw człowieka w Unii Europejskiej. Zarys problematyki ze szczególnym uwzględnieniem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości”; „Konflikty etniczne na obszarze byłej Jugosławii (1990–2000), a ochrona mniejszości narodowych. Zarys problemu”; „Relacje zwyczaju i umów międzynarodowych w regulacjach prawa traktatów. Zarys problemu”; „Powstanie drugiej izby parlamentu we Francji”; „Ochrona mniejszości w systemie uniwersalnym, europejskim i wspólnotowym”; „Prawa mniejszości w Unii Europejskiej”; „Prawa zasadnicze a prawa człowieka we wspólnotowym systemie prawnym; Prawo Wspólnot i Unii Europejskiej”; „Własność intelektualna i przemysłowa w Unii Europejskiej”; „Wspólnotowe a powszechne prawo traktatów. Wzajemne relacje a jedność czy odrębność unormowań i systemów”; „Współczesne prawo traktatów”; „Ochrona prawna inwestycji zagranicznych”. Jak widać z przykładowego wskazania na niektóre z opracowań J. Sozańskiego, nie można mieć wątpliwości, że przystępując do pisania recenzowanej książki, dysponował już obszerną wiedzą w poruszanej problematyce i dobrze zorganizowanym warsztatem twórczym.

Tezą zasadniczą tego dzieła jest założenie, że we wspólnotowym systemie prawnym istnieją prawa zasadnicze wynikające z elementarnych zasad zawartych w traktatach założycielskich, *acquis communautaire* oraz w praktyce konstytucyjnej państw członkowskich. Wiąże się je ściśle z ogólnymi zasadami prawa, poprzez które najistotniejsze i elementarne standardy prawne *acquis* i państw członkowskich stają się normami prawa wspólnotowego. W *acquis communautaire* prawa zasadnicze są odpowiednikami konstytucyjnych praw jednostek w prawie wewnętrznym, ale pełnią dodatkowo rolę nadrzędną wobec porządków krajowych. Są one chronione w ramach środków i struktur systemu prawnego wspólnot.

Układ i systematyka piętnastu rozdziałów przedstawionej pracy zostały dostosowane do treści i struktury prezentowanych problemów. Są nimi: I. Pojęcie i zakres wspólnotowych praw zasadniczych, II. Ogólne zasady prawa w systemie wspólnotowym, III. Zasada niedyskryminacji w systemie wspólnotowym, IV. Katalog, treść i charakter ważniejszych praw zasadniczych we wspólnotowym systemie prawnym, V. Prawa zasadnicze w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości, VI. Ochrona praw człowieka i mniejszości w systemie uniwersalnym, europejskim i wspólnotowym –

ogólny zarys problemu, VII. Ochrona praw człowieka i mniejszości w systemie europejskim a Wspólnoty, VIII. Prawo, instytucje i struktury wspólnotowe a ochrona mniejszości, IX. Pozasądowa ochrona praw podmiotowych, XI. Stosowanie EKPC we Wspólnotach, opinia nr 2/94 a odpowiedzialność państw, XII. Postanowienia Konstytucji UE a nowy system ochrony prawa człowieka, XIII. Karta Praw Podstawowych, jako część II Konstytucji. Katalog, XIV. Obowiązki, stosowanie i wykładnia postanowień Karty Praw Podstawowych, XV. Ochrona praw w systemach prawnych Wspólnot i nowej Unii – próba porównania i podsumowania.

Tak szeroka tematyka pracy podzielona jest na dwie części. Pierwsza, obejmująca rozdziały I – XI, jako Prawa zasadnicze a prawa człowieka w wspólnotowym systemie prawnym dotyczy zagadnień praw ludzkich w aktualnym systemie prawnym, czyli prawa wspólnotowego (*acquis communautaire*). Druga, skupiająca rozdziały XII – XV, to Prawa podstawowe a prawa człowieka w systemie prawnym nowej Unii Europejskiej. Odnosi się więc do tego systemu prawnego, który ma obowiązywać od jesieni 2009 r. Unia Europejska bowiem będzie nową, odrębną od obecnych organizacją międzynarodową o charakterze ponadnarodowym (złożone zagadnienie podmiotowości UE Autor szczegółowo przedstawia w ustępie 4 Wprowadzenia) i będzie funkcjonowała, opierając się na rozwiązaniach przyjętych w Konstytucji dla Europy. To będzie nowym systemem prawnym – właśnie prawem unijnym.

Recenzowana książka zawiera całość problematyki praw człowieka, a także w systemie dopiero wprowadzanym przez Traktat Konstytucyjny (charakter i treść Konstytucji prezentowana jest w Rozdziale XII). Uwzględniając wzajemne związki i zależności, dotyka najistotniejszych kwestii szeroko pojętych praw człowieka. A więc ich kategorii, rozwoju historycznego, ochrony w systemie uniwersalnym i Rady Europy, jak też ochrony mniejszości (co do tej ostatniej kwestii jakże przekonujące jest zwrócenie przez J. Sozańskiego uwagi na rezolucje Parlamentu Europejskiego o ochronie mniejszości, kultur oraz języków regionalnych i mniejszościowych, czego szczególnym wyrazem jest aktywność przejawiana przez Europejskie Biuro Języków Rzadziej Używanych (s. 213–220).

Zawartość książki stanowi szczególne kompendium złożonego problemu praw człowieka w dotychczasowym systemie wspólnotowym i oczekiwań jego rozwiązywania pod rządami Konstytucji Europejskiej. Prawa jednostki ludzkiej powinny być znane najszerzej grupie przedstawicieli naszego społeczeństwa, w tym obowiązkowo – urzędnikom administracji. Mając na uwadze charakter czasopisma, w którym ta recenzja się ukazuje, jego Czytelnikom polecam uważną lekturę przede wszystkim rozdziałów IX i X. Prezentowana publikacja nie powinna też umknąć uwadze pracowników tych instytucji publicznych, które od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej po-

noszą odpowiedzialność za respektowanie prawa wspólnotowego, zwłaszcza w płaszczyźnie ochrony praw człowieka.

Dodać jeszcze należy, że część bibliograficzna książki budzi respekt swoją obszernością i trafnością doboru.